

Tilgang til språket

Vegårshei og Froland, 20. oktober 2023

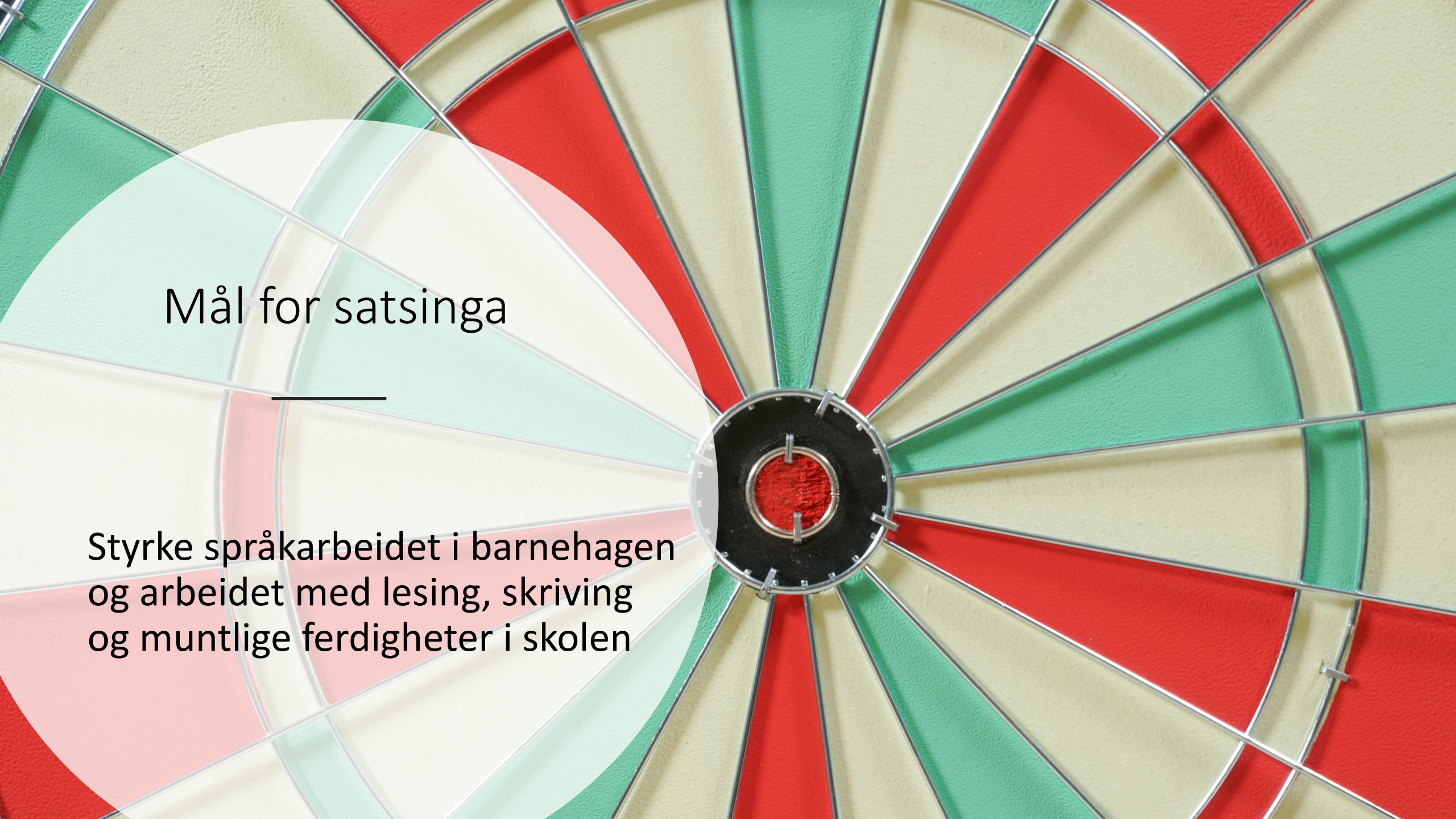
Marita B. Johansen, Gunilla E. Isaksen og Vibeke Lorentzen



Hvem er vi?

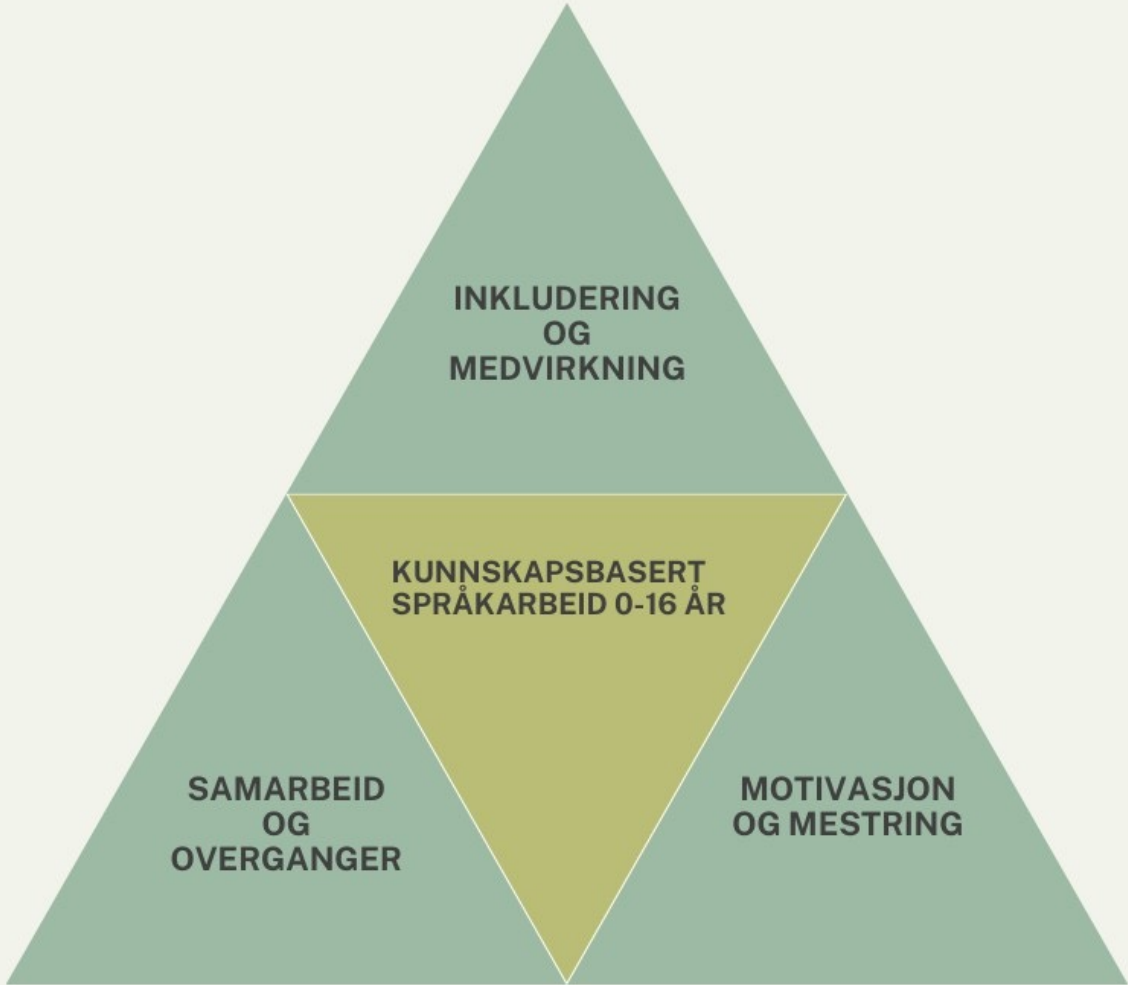
"Skrivesenteret arbeider for å styrke kompetansen om godt språkarbeid i barnehagen og skriving som grunnleggende ferdighet i skolen"

skrivesenteret.no



Mål for satsinga

Styrke språkarbeidet i barnehagen
og arbeidet med lesing, skriving
og muntlige ferdigheter i skolen



**INKLUDERING
OG
MEDVIRKNING**

**KUNNSKAPSBASERT
SPRÅKARBEID 0-16 ÅR**

**SAMARBEID
OG
OVERGANGER**

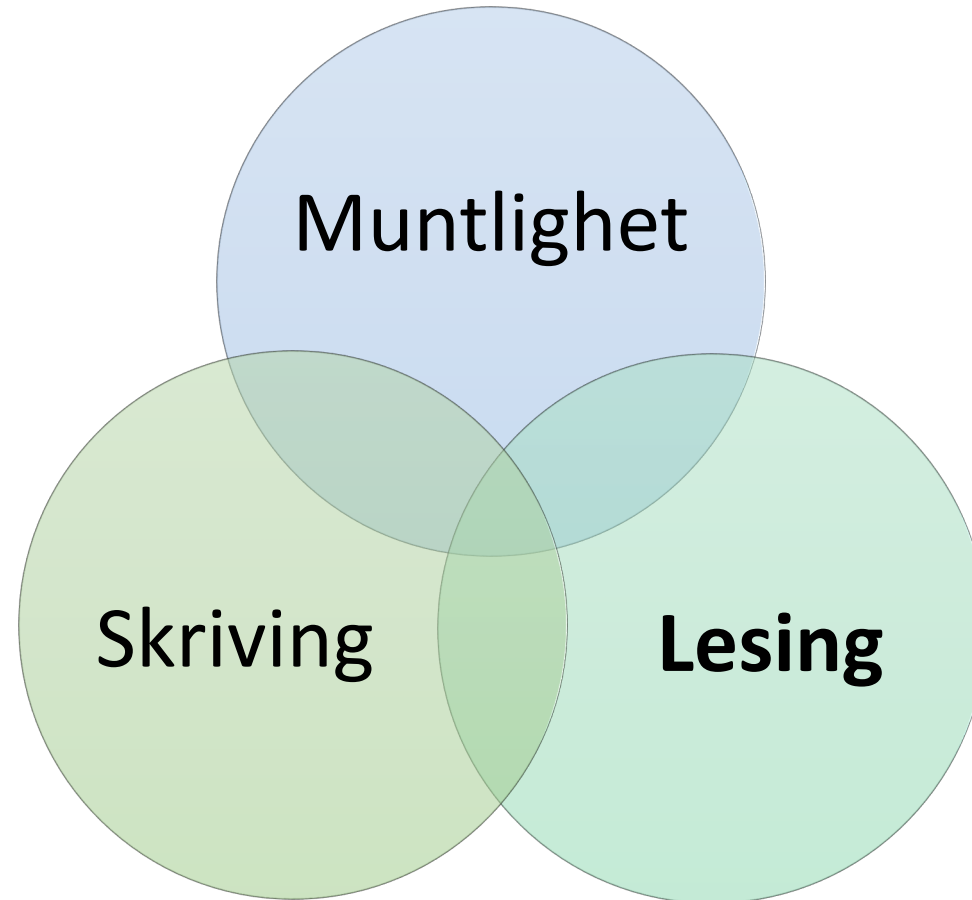
**MOTIVASJON
OG MESTRING**



Innhold i dagens økt

- Språkets betydning for utvikling og læring
- Medvirkning, involvering, inkludering – fellesnevner for barnehage og skole
- Utforsking for liten og stor
- Å utforske skjønnlitterære tekster

Språklige ferdigheter i sammenheng



Lesevansker skaper unge trygdemottakere

Ungdom med lese- og skrivevansker har vanskelig for å klare overgangen til arbeidslivet. Risikoen for å ende som ung trygdemottaker eller sosialklient er stor, viser ny HUNT-forskning.



– Rundt ti prosent av skoleungdommen har lese- og skrivevansker. Selv om problemet er mest utbredt blant gutter, ser det ut til at de jentene som strever med lesing og skrivning møter størst hindringer ved overgangen til arbeidslivet, sier doktorgradstipendiat i samfunnsmedisin, Kristine Pape (bildet).

I hennes studie inngår 8500 nordtrønderske ungdommer. De er fulgt gjennom ca ti år, fra

utenfor arbeidslivet, er et problem i hele den vestlige verden. Vi forsøker å finne ut hva som gjør dem sårbare, sier Pape.

Unge og utenfor

Hennes forskning viser at problemene starter tidlig. Blant gutter med skrive- og lesevansker som skoleelever, hadde 23 prosent gått i minst 180 dager på trygd, sykepenge eller sosialstøtte ti år senere. For gutter uten lese- og skrivevansker var andelen 16 prosent. Blant jenter var forskjellen enda større: 35 prosent av dem med lese- og skrivevansker hadde mottatt støtte til livsopphold gjennom lang tid, mot 20 prosent blant dem uten tilsvarende problemer. Det dreier seg om alt fra arbeidsledighetstrygd og sosialstøtte til sykepenge og uføret trygd. Blant jenter med lese- og skrivevansker fikk 21 prosent utelær på medisinsk grunnlag, blant guttene 11 prosent. At jentene er mest utsatt, kan komme av at de generelt er

– Lese- og skrivevansker er ingen diagnose. Men vi vet at disse problemene ofte går sammen med adferdsvansker, angst og depresjon, sier Pape.

Mer sykdom

Unge med funksjonshemninger ble ekskludert fra undersøkelsen. Pape understreker også at det er de unge selv som har rapportert om lese- og skrivevansker.

– Vi har regnet med dem som forteller om store problemer og de som har mottatt ekstraundervisning, sier hun.

Fra før er det kjent at lese- og skrivevansker blant voksne ofte fører til vansker på arbeidsmarkedet. Men det er første gang unge mennesker er fulgt gjennom et så langt tidsrom.

– En befolkningsundersøkelse som dette gir ikke svar på hva som er årsak og hva som er virkning. Men den viser hvordan det å stå utenfor arbeidslivet begynner allerede i skolen, og hvor viktig det er å

Politikk | Skole

PISA: Norske 15-åringer presterer svakere i lesing og naturfag

Særlig guttene sliter med lesing, viser en ny PISA-undersøkelse. Hver fjerde gutt ligger under kritisk grense for å kunne delta i jobb og videre utdanning.



MINDRE LESELYST: Bare 13 prosent av norske barn oppgir at de liker å lese godt, noe som er langt under det internasjonale gjennomsnittet.

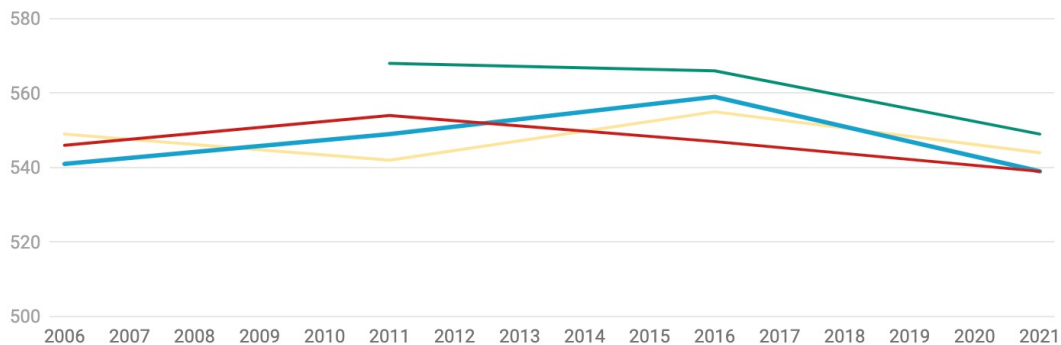
Foto: Gorm Kallestad / NTB

Norske barn leser dårligere enn før

Norske tiåringers leseprestasjoner falt fra 2016 til 2021

Nedgangen på 20 skalapoeng siden 2016 tilsvarer omtrent et halvt skoleår. Med 539 poeng ligger norske elever likevel godt over det internasjonale gjennomsnittet på 503 poeng.

— Norge — Danmark — Sverige — Finland



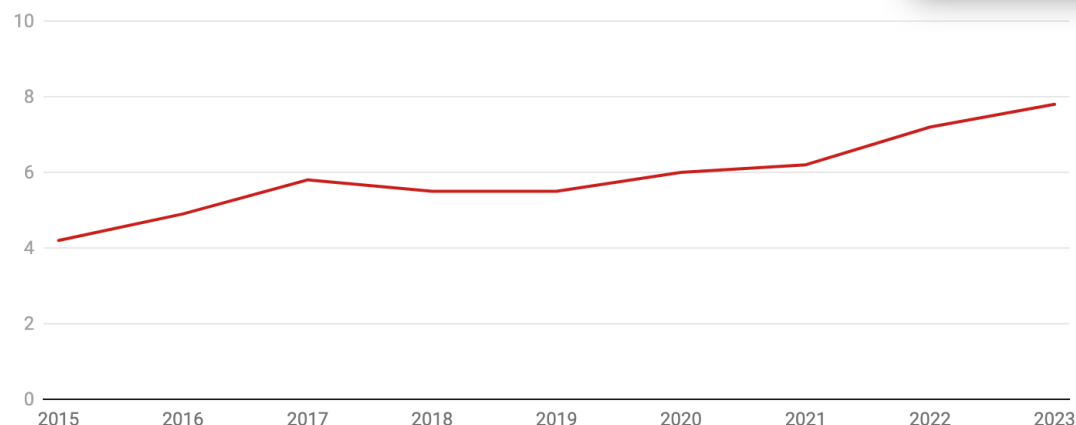
I 2006 og 2011 valgte Norge å inkludere femte trinn, men da ikke med fulle utvalg. Dermed er disse utvalgene forbundet med noe større usikkerhet. PIRLS 2021-resultater må tolkes med noe varsomhet grunnet pandemien.

Kilde: PIRLS 2021 – Kortrapport: Norske tiåringers leseforståelse • Last ned data • Laget med Datawrapper

Stadig flere elever fullfører 10. klasse uten vitnemål

Elever, i prosent, som mangler grunnskolepoeng, 2015-2023.

— Manglende grunnskolepoeng



Kilde: SSB • Last ned data • Laget med Datawrapper

Å gi tilgang til språket

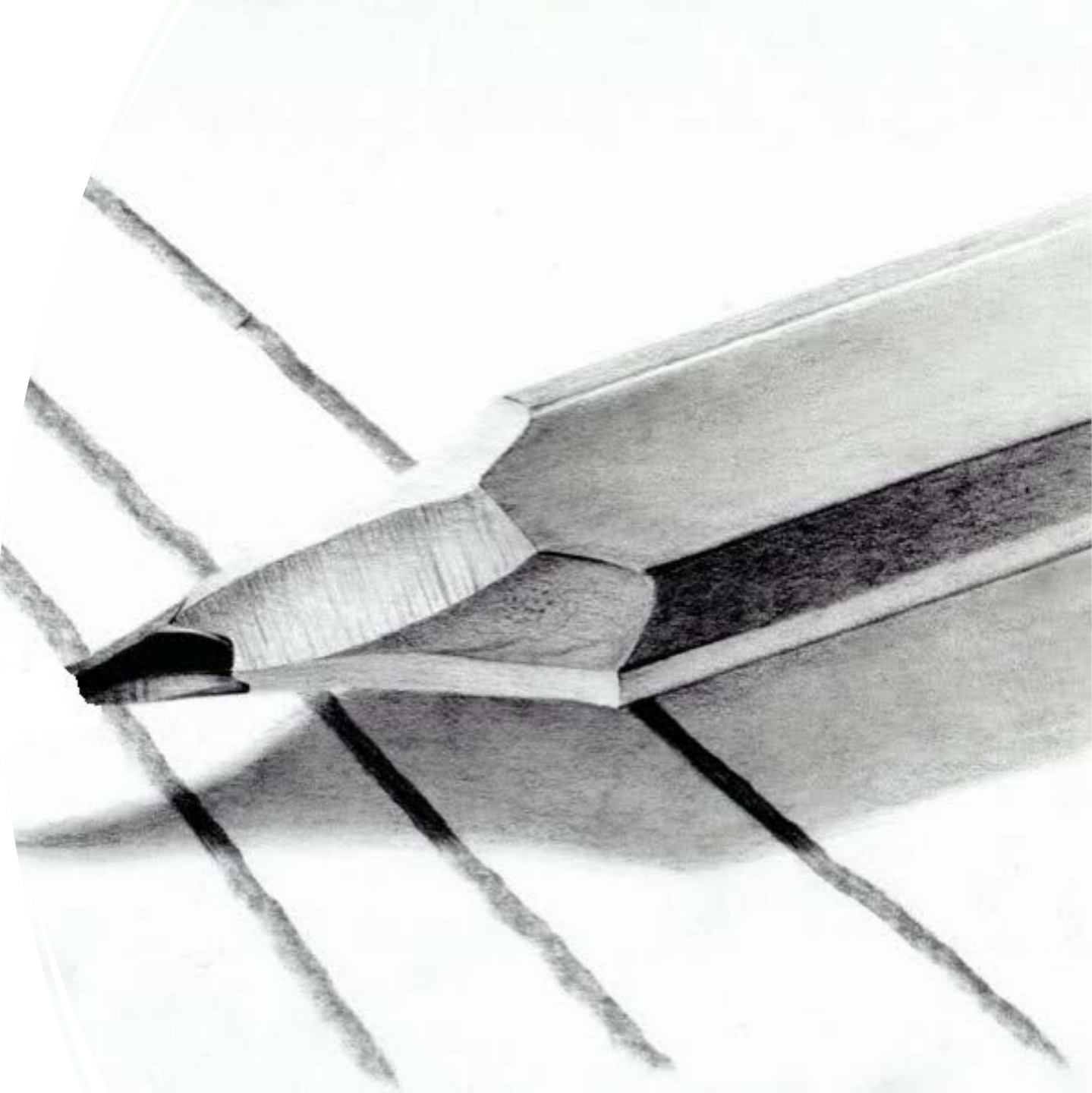
Det er lett å ta noe for gitt
Du tenker kanskje ikke alltid over det,
men språk betyr mye
Språk kan være begynnelsen på noe stort
Språk er lek
Språk er å forstå
Språk er å utforske
Språk er å oppdage
Språk er å uttrykke seg selv
Å finne sin egen vei
Språk er å delta
Språk er minner
Språk samler oss, for språk er mer enn ord
Språk hjelper oss å mestre
Språk trøster og gir mot
Språket åpner for livslang læring
Å gi tilgang til språket er en av våre viktigste oppgaver.
Det vi gjør har betydning for hele livet.



Språk er en viktig
forutsetning for
læring!



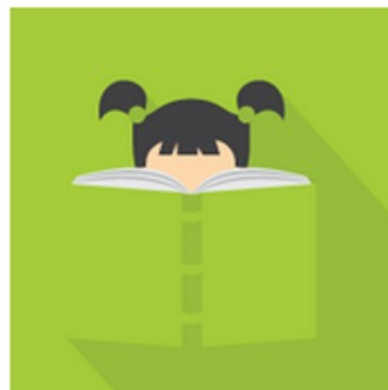
Hva gjør du i ditt
daglige arbeid som
gir barn/ungdom
tilgang til språket?



ET LØFT FOR SPRÅK, LESING OG SKRIVING

[Om Språkløyper](#)[Blogg](#)

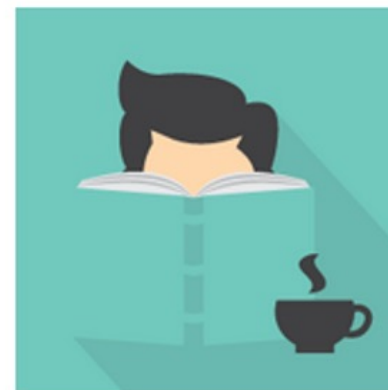
BARNEHAGE



BARNETRINN



UNGDOMSTRINN



VIDEREGÅENDE

[EIERE OG LEDELSE](#)[SPRÅKLØYPER-BLOGGEN](#)[AKTUELT](#)[OM SPRÅKLØYPER](#)

SPRÅKLØYPER.no

Kompetanseutvikling i språk, lesing og skriving
– for ansatte i barnehager og skoler



Gratis, nettbaserte
kompetanseutviklingspakker

Gratis oppstartssamlinger

Barnehage

Språk og
leseaktiviteter

Språkhverdag

Barnetrinn

Oppstart

Begynneropplæring

Mellomtrinn

Vansker med språk,
lesing og skriving

Flerspråklige elever

Ungdomstrinn

Oppstart

Fagspesifikk lesing og
skriving

Lesing og skriving

Vansker med språk,
lesing og skriving

Flerspråklige elever

Elever med stort
læringspotensial

Videregående

Oppstart

Fagovergripende
lesing og skriving

Fagspesifikk lesing og
skriving i
studieforberedende

Fagspesifikk lesing og
skriving i yrkesfag

Vansker med språk,
lesing og skriving

Flerspråklige elever

Eiere og ledelse

Overgang fra
barnehage til skole

Snarveier

Se filmen

Om språkløyper

The image features a repeating pattern of white ceramic mugs on a solid orange background. The mugs are arranged in a grid, with some containing dark coffee and others containing a lighter, milky coffee. A central rectangular area with a white border and a light orange gradient background contains the word "Pause" in a dark, sans-serif font. This central area is positioned over two mugs in the middle row.

Pause

Hva sier styringsdokumentene?



Kritisk tenkning

Refleksjon

Lærelyst

Metakognisjon

Utforskning

Elevens/barnets
beste

Dybdelæring

Inkludering

Barns
medvirkning



LK20: ny elevrolle og lærerrolle?

Hva kjennetegner elevrollen?

- Elever som er aktive i egen læringsprosess
- Elever som undrer seg og stiller spørsmål
- Elever som utforsker

Hva kjennetegner lærerrollen?

- Lærere som veileder
- Lærere som inkluderer elevene
- Lærere som stiller åpne og virkelighetsnære spørsmål
- Lærere som tar de autentiske tekstene inn i klasserommet

Hvilket tall skal ut?

1532

2531

2135

5213

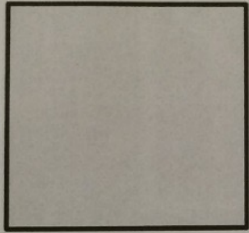
Jeg ser 4 tall og et av de
skal ut og det er partallet som
skal ut.

tallet som jeg tror skal ut er
1532 fordi det er partall til
slutt. Alle tallene har 4 siffer men
det er bare et tall som er
partall og det er 1532. Jeg
tror vi kan si at vist sifferet
på enerplassen er et partall
så er tallet et partall men,
viss vi tar med desimaltall
så gjelder ikke regelen

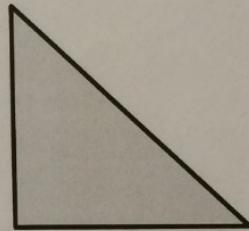
Hvem skal ut?

Argumenter i 5 min.

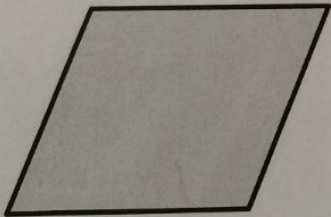
A



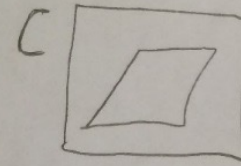
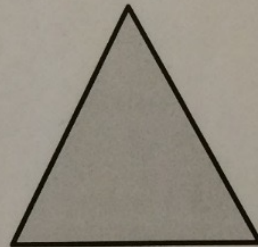
B



C

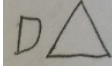


D



DEN SKAL UT! fordi:
den har ikke rette-streker.
den er litt som skew, som om den detter.
(det gjør ikke de andre) ♪

ANDRE FORMER:



by: Simen

A. skal ut siden den har
alle rette kanter, og vinkler.
Den er en normal form menst
de andre er litt mere uvanlige.
alle de andre har en linje som
går tvers eller mere til siden enn
opp over.



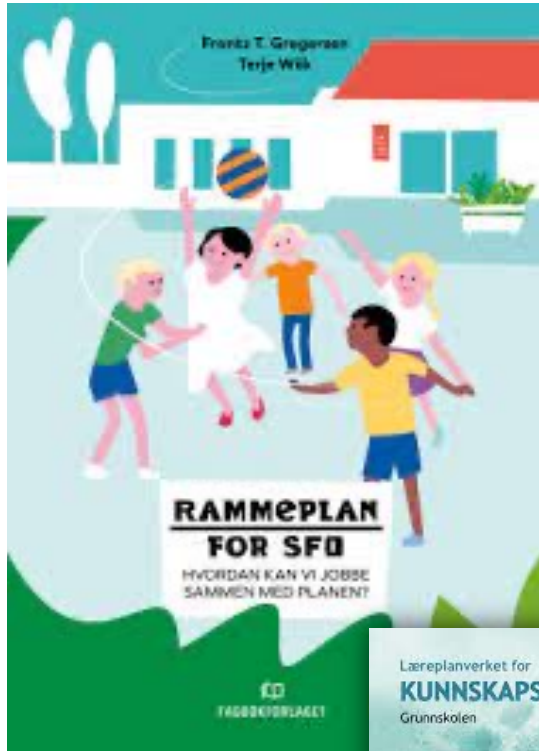
Barnet i et «her og nå»
perspektiv eller som
«human being»

Barnet i et
fremtidsrettet
perspektiv eller som
«human becoming»

Rammeplanen, 2017

Rammeplan for SFO, 2021

Forankring i styringsdokumentene



Kompetanseløftet

Lek/utforskingens betydning for trivsel og utvikling vektlegges både i rammeplan for barnehage og SFO, og i overordnet del i læreplanen.

- Medvirkning
- Fellesskap
- Inkludering
- Tilhørighet
- Relasjoner
- Vennskap

Fellestrekk i styringsdokumentene

RP17:

- Barnehagen skal bidra til at barna får **utforske og utvikle** sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer.
- Lek og utforsking
- Medvirkning
- Nysgjerrighet, vitebegjær og kreativitet
- Aktive barn; undersøke, oppdage, forstå sammenhenger, utvide perspektiver og få ny innsikt

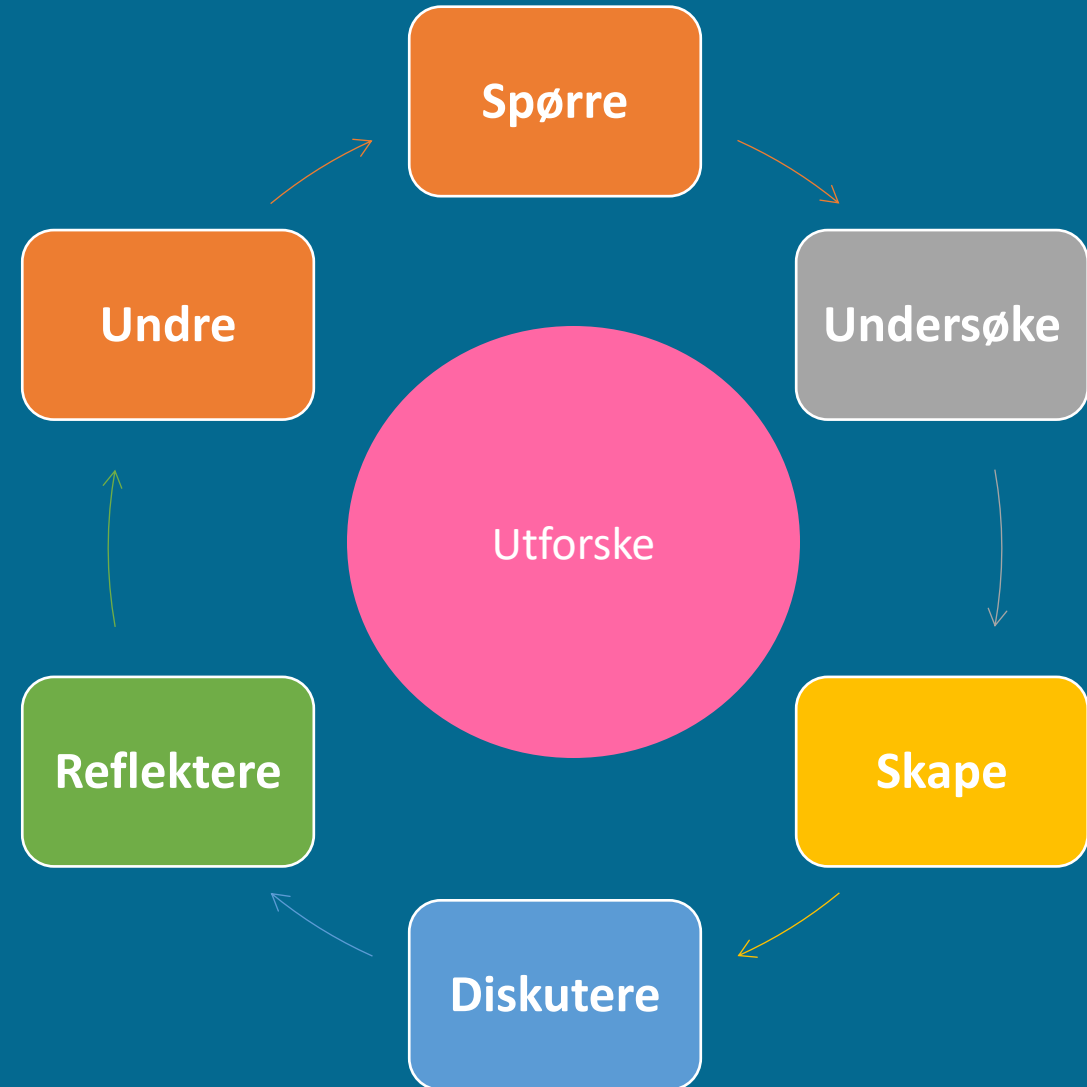
LK20:

- Skaperglede, engasjement og **utforskertrang**.
- Evnen til å stille spørsmål, **utforske** og eksperimentere er viktig for dybdelæring.
- For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring.
- Elevmedvirkning
- Elevene skal lære og utvikle seg gjennom sansning og tenkning, estetiske uttryksformer og praktiske aktiviteter.

Læring skjer i situerte kontekster, og menneskets naturlige måte å lære på er **utforskning** (Dewey, 1933).

Barnet er aktivt og tilegner seg ny kunnskap basert på erfaringer. Læring foregår alltid i en situasjon eller kontekst som løfter barnet fram som et subjekt, og som aktør i sitt eget liv

(Askland & Sataøen, 2013, s. 183)





Hva vil det si å være språklig utforskende?

Utforskende samtaler er en viktig faktor i barns språktilegnelse

- Viktig å aktivt invitere barn til å snakke i hverdagen.
- Ta utgangspunkt i barns forutsetninger.
- Å utvikle evne til å forstå og produsere utvidet tale er sentralt i barnehagealderen.
- Gjems (2016) mener at barns muntlige språk danner grunnlag for skriving og lesing.
- Stille åpne spørsmål.
- Inviter barnet til å begrunne og forklare sine synspunkter.
- Legg til rette for undring.



Betydningen av jevnaldringskultur og samspillet mellom barn drives ut i fra barnas motivasjon og ved bruk av verbalspråket (Corsaro, 2001).



Spontane problemløsnings-situasjoner

Hvor høyt er klatretreet?

Brett en spå, så skal du sjå

• Å undre seg sammen om:

Hva er en spå?

Hva brukes den til?

Hvordan brukes den?

Farger og tall

- Skriv navnet på fargene
- Hva med å finne ut hva fargene heter på andre språk?
- Lytt ut lyder og bruk bokstavhjelpen som støtte

Barna får oppleve at skrivingen har et formål, og at tegningene og ordene bidrar til kommunikasjon og samspill med andre.



The image features a repeating pattern of white ceramic mugs on a solid orange background. The mugs are arranged in a grid, with some containing dark coffee and others containing a lighter, milky coffee. A central rectangular area with a white border contains the word "Pause" in a dark, sans-serif font. This central area also contains two mugs filled with the lighter coffee. The lighting creates soft shadows to the left of each mug.

Pause

Å utforske
skjønnlitterære
tekster

Meningsbryning som litterær tekst
Forfatter: Marthe Lorevan

I prosjektet har elevene fått arbeid med ulike rangeringsoppgaver. Uten med slike oppgaver har vært at elevene skulle få mulighet til å begrunne menningene sine og diskutere seg fram til en enighet. Intervjudata fra andre halvdel av elevintervjuene inneholder en slik oppgave. I dette kapitlet analyseres dialogen rundt rangeringsoppgaven i intervjuene. Foregår det en reell meningsbryning, eller løser elevene oppgaven på andre måter?

LISA AISATO

Den litterære samtalen

Den litterære samtalen innebærer en **utforskende diskusjon** omkring en tekst som baserer seg på **leseopplevelser** og **nærlesing**, og elevene trenger både **undervisning, modellering** og **trening** for å forstå hva en litterær samtale faktisk går ut på og hvordan de skal gjennomføre den (Hennig, 2012).



Barn har ulik språklig bakgrunn

Primærdiskurs	Sekundærdiskurser
Formes og tilegnes av og i elevenes hjemmemiljø • Foreldrenes utdanningsnivå • Godnattfortellingene • Bøker i bokhylla • Diskusjonstemaene rundt middagsbordet	Læres i møte med nye faglige diskurser • Faglig arbeid • Undervisning i fag • Arbeid med faglig relevante tekster og aktiviteter

Matteuseffekten



Hva betyr
dette for vår
praksis?

Barnehagen og skolen skal utjevne sosiale forskjeller og gi alle barn like muligheter

Mari:

30 min lesestund med en voksen hver dag.

$30 \text{ minutter} * 5 \text{ dager} * 40 \text{ uker} * 5 \text{ år} = \mathbf{500 \text{ timer}}$

Casper:

30 minutter lesestund i uka

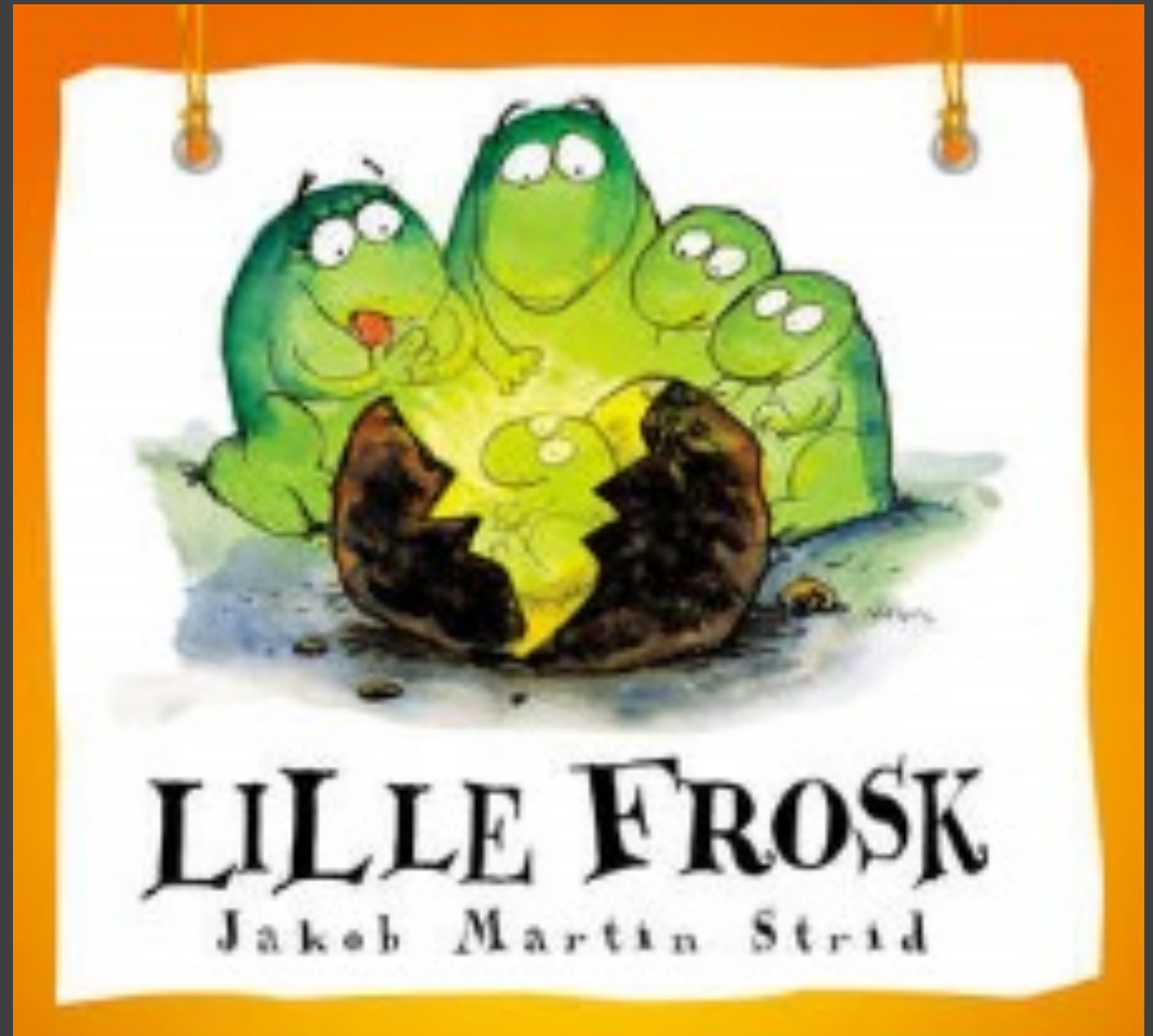
$30 * 40 * 5 = \mathbf{100 \text{ timer}}$

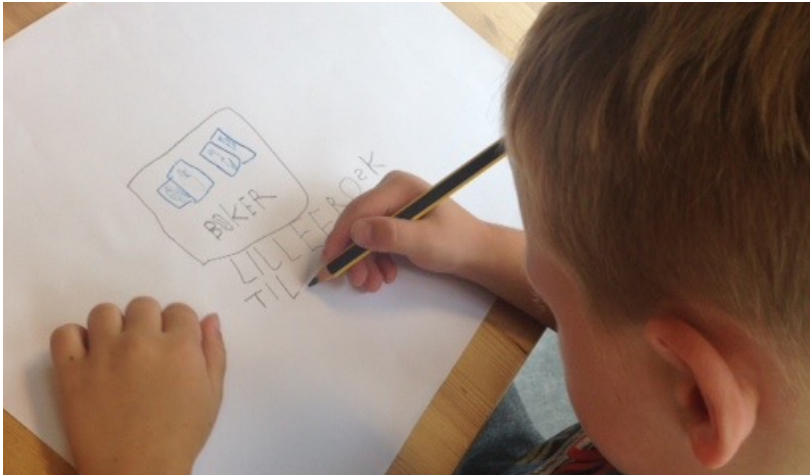
Mari:

30 minutter bordaktivitet med en voksen tilstede = **500 timer** i løpet av barnehagetiden

(Hoel, Oxborough & Wagner, 2011, s.48; Gjems, 2016, s. 57)

Bildebøker som
grunnlag for
utforsking og
språkaktivitet i
barnehagen.





Lille Frosk begynte å tegne
i den veldig gamle, tykke boken.



Og da han hadde tegnet
på alle sidene i boken,
tegnest han i ansiktet
på den gamle
mannen.



Og så satte han fyr på
håret til skolepsykologen og tisset
i vesken hans, og så var det
møtet slutt.



og
tok
ne



Utviklende
tekstsamtaler

Kordan ser en M ut?

***- Hæ! Veit du ikke det? Det
veit æ. Det e akkurat som i
mamma. Ska æ vis dæ?***

- Å ja, no veit æ det ...



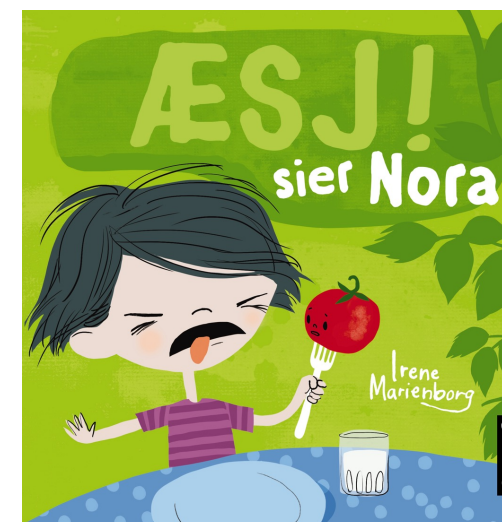
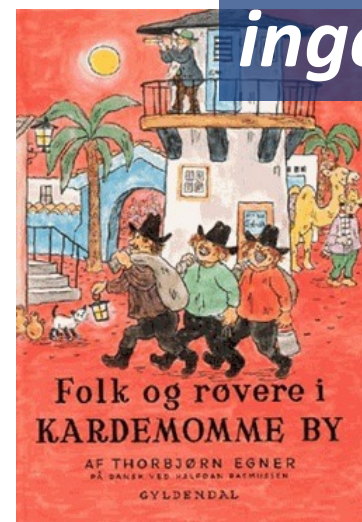


Utgitt i 2014
Mer for de eldste barnehagebarna

- Hvordan lage en bok ?
- Eventyr som bildebok
- Flerspråklige
- Digitale verktøy
- Familier
- Været
- Miljø
- Julebøker
- Språk og lek
- Ord og tekstskaping
- Dikt



Ny bok 2023
Fokus på de aller yngste leserne
Mer lek og aktivitet som engasjerer



Astrid Lindgren sa at;
*En barndom uten bøker er
ingen barndom.*

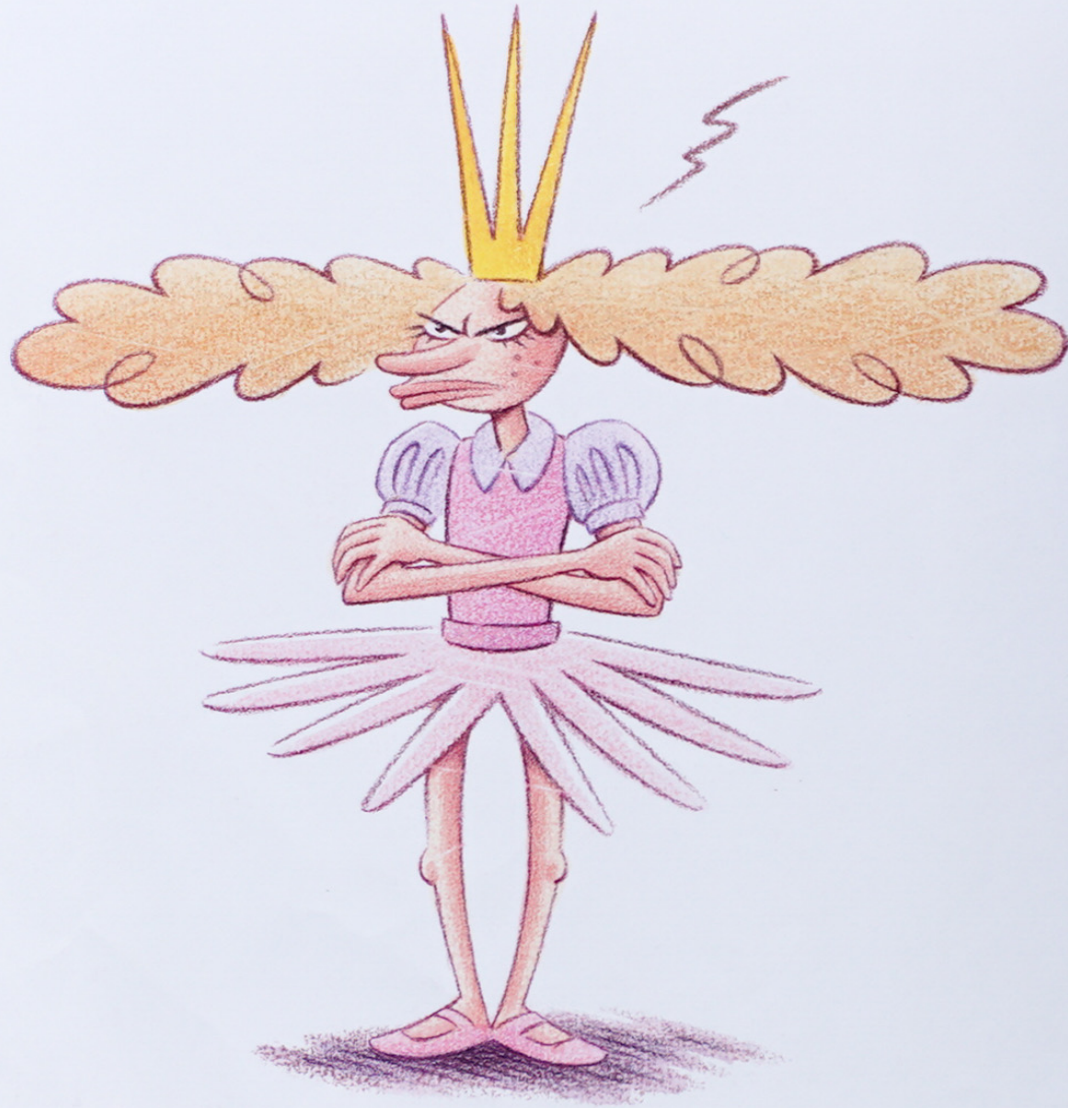
Utforskende lesing med bruk av lesestopp

- Hva ser du på bildet?
- Ligner karakterene på noen du har sett i bøker før?
- Hva tror du boka handler om?

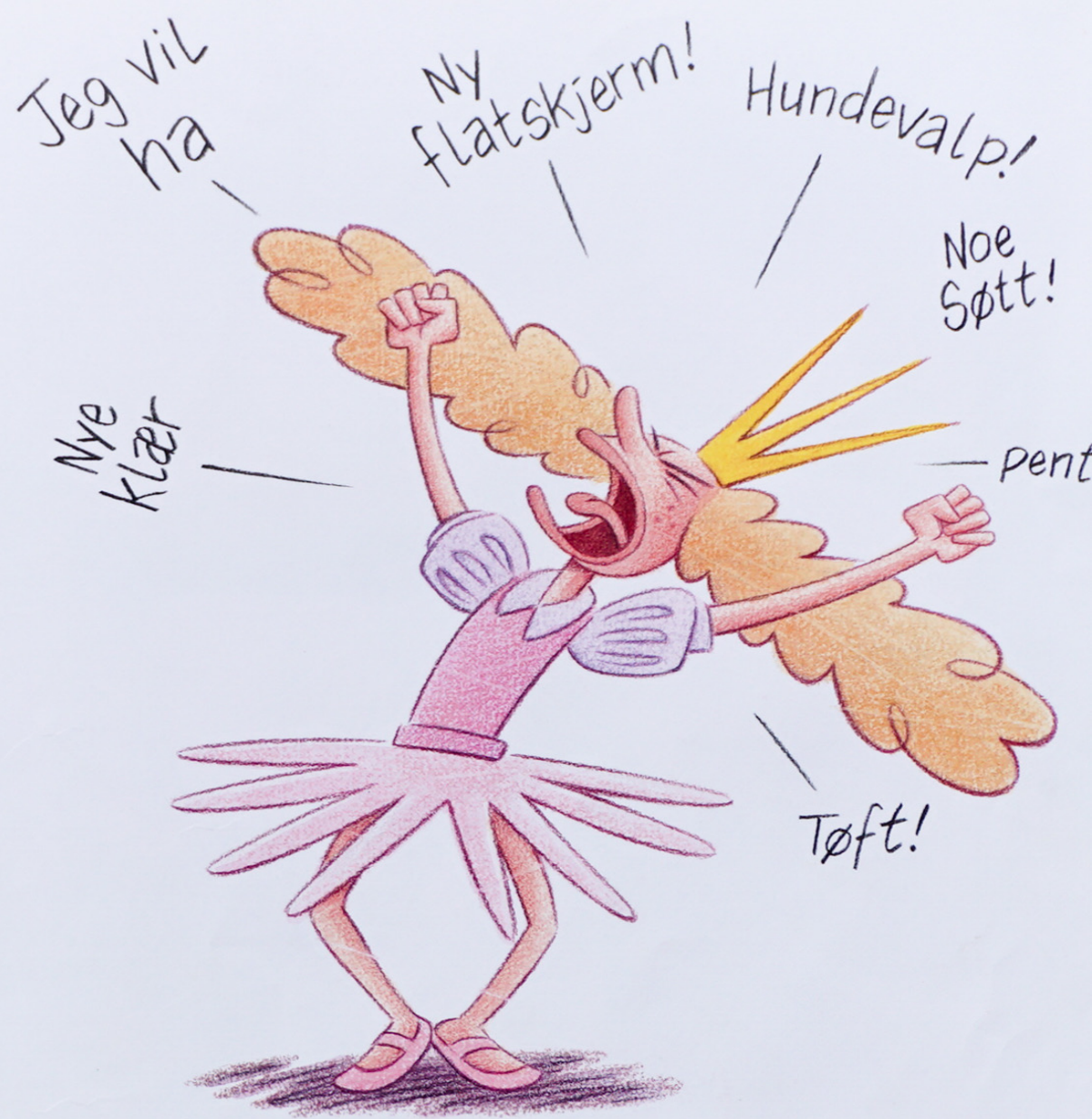
<https://utdanningsforskning.no/artikler/2016/leseopplaring-i-norskfagets-begynneropplaring-med-fokus-pa-fagspesifikk-lesekompetanse/>



OG EN PRINSESSE SOM VAR SÅ SØT
OG SNILL OG GREI SOM DAGEN VAR LANG.



EH... DET VAR HUN
VEL EGENTLIG IKKE.



KONGEN, DRONNINGEN OG
HELE HOFFET GJORDE ALT FOR AT
PRINSESSEN SKULLE VÆRE FORNØYD.

DRAGEN VOKSTE...



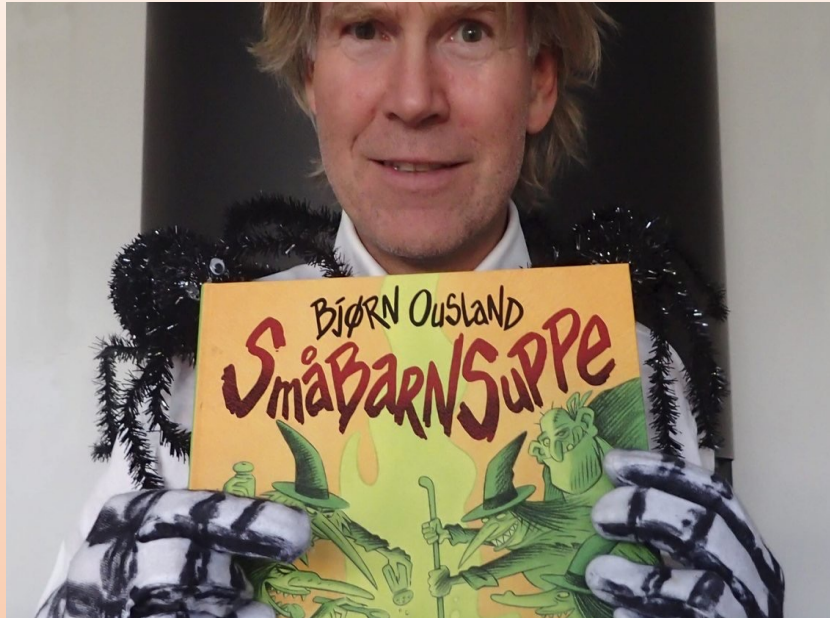
Mere biff!
Mere kjøtt!

TIL DEN EN DAG SLO UT VINGENE.



Hva tror du skjer etter at dragen har flydd av sted med prinsessa?

Lese- og skriveaktiviteter til Halloween?



Utforskende samtaler som utøvelse av faglighet i norsk

Styggen på ryggen

Hun ska'kke se meg når jeg'r nedfor
Alle gardiner er der for å bli trekt for
Føler meg som flere folk enn Eckbo
I søkelyset, hater å bli sett på
Hver dag er bare nerver og drama
Men løper fortsatt foran kamera, veiver med arma
Noen greier jeg angrer på, er den greia her karma?
For mannen oppå skulder'n min er jævlig forbanna
Tyner og tyder meg han der Styggen på ryggen
Hvisker inn i øret hvem som styrer den giggen
Kan'ke gjøre annet enn å høre på Styggen
Der han jobber for å ødelegge kidden
Fuck
Ta'kke'n telefon, rører ikke post
Ikke prøv å ringe på, døra mi er låst
Hopper snart i sjøen, det herre blir for grovt
Alt jeg har er tid, men det leger ingen sår

[Refreng]

Føles som jeg er i helvete
Styggen på ryggen har blitt en av mine nærmeste
På skulderen min og minner meg på
Jævla skeis det'erre livet mitt går
Er det rart jeg er redd
Når Styggen på ryggen er han jeg prater med mest?
Oppå skulder'n min og sier at jeg kommer ingen vei her i live



Foto: E. Kamstrup

Inngangsteksten til Petter

«Jeg tror at den handler om en som har styggen på ryggen. Jeg vet ikke hva den egentlig handler om, men den er bra. Jeg merket at det var en rap.»



Kamilla: "**Er denne teksten trist, rar, morsom?** " Æ syns den er trist

Petter: Æ syns den e morsom.

Nora: Æ syns den e ganske trist.

Kamilla: Ja, æ å syns det.

Kamilla: Hvorfor syns du den e morsom?

Petter: (Tenker seg om) Nei, eh, morsom tekst da.

Kamilla: Ja, okay.

Petter: Hvorfor synes du den er trist da?

Kamilla: Fordi den, han virke skikkelig lei seg. Han liksom, han snakke om å skyt sæ sjøl og sånn.

Kamilla: Ja, æ syns det her e veldig trist av Onkl P. Æ trur det e styggen på ryggen som sitt å snakke te'n

Petter: Kæm e egentlig styggen på ryggen?

Kamilla: Det e han som styre følelsan. Æ tru kanskje at styggen på ryggen e ... ja ... kanskje det e en liten djevel i oss?

Petter: En djevel? som sitt på ryggen?

Kamilla: Ja,

Petter: Som et lite menneske da, eller?

Kamilla: Ja som et **lite** menneske, som sitt å snakke te han.

Inngangs- og utgangsteksten til Petter

Inngangstekst:

Jeg tror at den handler om en som har styggen på ryggen. Jeg vet ikke hva den egentlig handler om, men den er bra. Jeg merket at det var en rap.

Utgangstekst:

Jeg merket at sangen var veldig trist.

Jeg tror den handler om at noen blir mobbet og ikke har så veldig brae dager. Til slutt har han en stemme som han kaller styggen på ryggen og den sier at han ikke kommer herfra i live. Jeg tror det betyr at han vil ta selvmord.

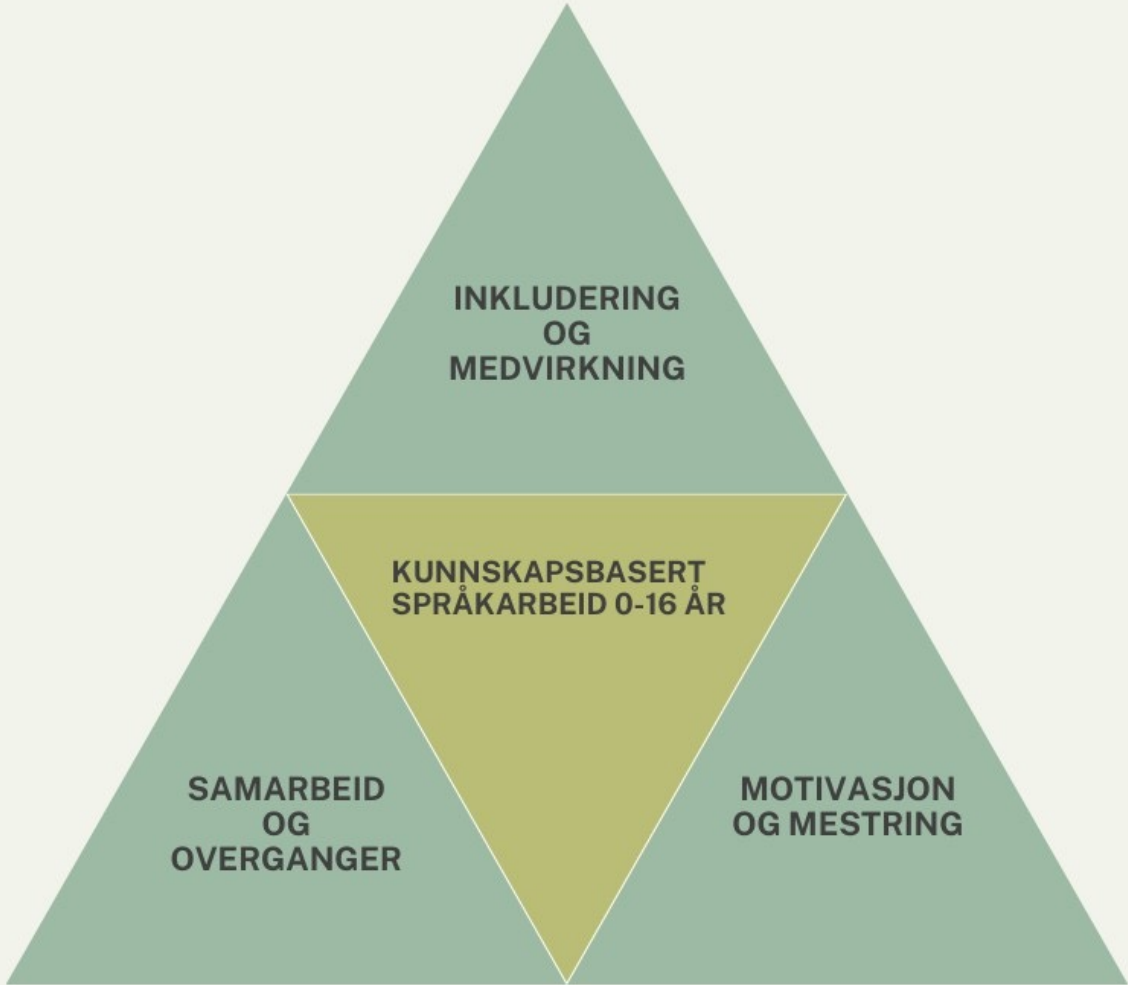
Jeg synes det har vært bra å jobbe med styggen på ryggen. Man kan lære mye av å jobbe sånn som det her for man kan få andre sine meninger. Man kan finne ut mer hvis man jobber sammen og jeg vil gjerne gjøre det igjen.

Lesing med rollekort



- **OPPLYSEREN** skal beskrive et avsnitt i teksten som skaper bilder i leserens hode.
- **KOBLEREN (eller veveren)** skal koble den nye teksten opp mot noe han kjenner fra før.
- **AVSNITTSGUIDEN** skal finne et avsnitt fra teksten som han ønsker å framheve.
- **ORDKUNSTNEREN** skal finne ord som han mener må framheves – det kan være nye ord, vanskelige ord osv.
- **REGISSØREN (eller ordstyreren)** skal hjelpe gruppen å komme i gang med og gjennomføre samtalen. Han har også ansvar for å oppsummere samtalen.

Veien videre

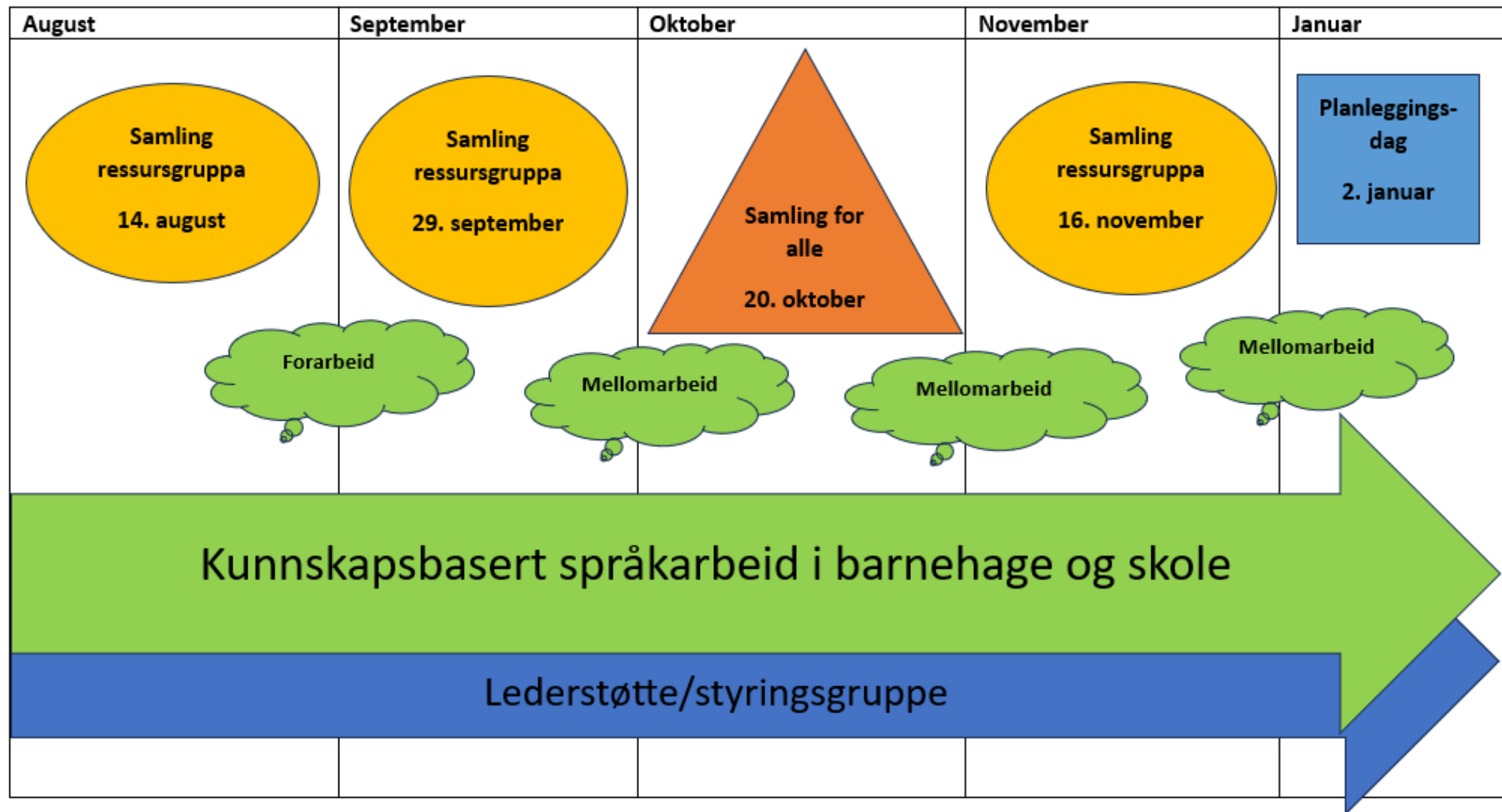


**INKLUDERING
OG
MEDVIRKNING**

**KUNNSKAPSBASERT
SPRÅKARBEID 0-16 ÅR**

**SAMARBEID
OG
OVERGANGER**

**MOTIVASJON
OG MESTRING**



- Ressursgruppesamling 15. februar
- Ressursgruppesamling 19. april

En siste refleksjon ...

Hva tar du med deg fra dagen i dag som du ønsker å prøve ut i praksis?

Gå til menti.com og bruk kode **8602 8099** eller gå inn via QR-koden.





LYKETIL

LYKEPL

LIKETIL